

جریان‌های فکری و فلسفی تربیتی معاصر

تألیف:

دکتر عباس قلتاش (دانشیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت)

ابراهیم صحرانشین (دانشجوی دکتری فلسفه تعلیم و تربیت)

نهمت صفایی (دانشجوی دکتری فلسفه تعلیم و تربیت)

سرشناسه	: قلتاش، عباس، ۱۳۵۷ -
عنوان و نام پدیدآور	: Gholtach, Abbas
مشخصات نشر	: تهران: ندای کارآفرین، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ۱۶۰ ص.
شابک	: 978-600-482-037-0
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۱۵۱ - ۱۶۰.
موضوع	: آموزش و پرورش — فلسفه
موضوع	: Education -- Philosophy
موضوع	: فلسفه
موضوع	: Philosophy
شناسه افزوده	: سحرانشین، ابراهیم، ۱۳۵۵ -
شناسه افزوده	: نهضت، ۱۳۶۱ -
رده بندی کنگره	: LB ۷۱/۱ ق ۱۳۹۶
رده بندی دیویی	: ۲۰۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۸۲۶۳۶۲

نام کتاب	: جریان های فکری و فلسفی تربیتی معاصر
نویسندگان	: دکتر عباس قلتاش - ابراهیم سحرانشین - نهضت صفایی
طراح جلد	: رضا کاوه
صفحه آرا	: آرش جهانی
تیراژ	: ۱۰۰۰ نسخه
نوبت چاپ	: ۱۳۹۶ اول
قیمت	: ۱۵۵۰۰ تومان
شابک	: ۹۷۸ - ۶۰۰ - ۴۸۲ - ۰۳۷ - ۰

تهران، خیابان انقلاب، خیابان فخررازی، نبش کوچه انوری، پلاک ۲۹

تلفن تماس: ۶۶۴۰۲۷۲۲

WWW.NedayeKarafarin.ir

فهرست مطالب

۹	پیشگفتار.....
۱۳	مقدمه.....
۱۵	فصل اول: تشریح مفهومی و لغوی فلسفه.....
۱۷	واژه فلسفه (philosophy).....
۱۷	واژه فیلسوف (philosopher).....
۱۸	کاربرد واژه، فیلسوف.....
۱۹	رواج اصطلاح فلسفه.....
۱۹	در عالم اسلام.....
۱۹	در جهان غرب (اروپا).....
۲۱	مسائل فلسفه.....
۲۲	روش های تحقیق در فلسفه.....
۲۳	فایده فلسفه.....
۲۳	جهت نظری.....
۲۴	جهت عملی.....
۲۴	فعالیت های تحقیقی.....
۲۶	خصوصیات ذهن فلسفی.....
۲۸	ریشه فلسفه در ایران باستان.....
۲۹	وظایف فلسفه.....
۳۰	انتقال فلسفه از یونان به عالم اسلام.....
۳۳	فصل دوم: جریان های فکری و فلسفی ذیل فلسفه معاصر.....
۳۵	فلسفه تعلیم و تربیت.....
۳۶	فلسفه هنر.....
۳۷	فلسفه اخلاق فمینیستی.....
۳۹	فلسفه ذهن.....

۴۲	فلسفه زبان
۴۲	جان استورات میل
۴۳	معرفت‌شناسی
۴۳	فلسفه اخلاق
۴۴	موضوعات متافیزیکی
۴۴	روان‌شناختی اخلاقی
۴۴	اخلاق دیناری
۴۵	پراگماتیسم
۴۷	مکتب فلسفی هانز برگسون
۴۸	اگزیزستانسیالیسم
۴۹	ایدالیسم
۵۱	فصل سوم: نقد مقصد، روش، مخاطب، موضوع و ارزش‌شناسی فلسفه معاصر
۵۳	مفهوم اندیشی
۵۵	فلسفه و نقادی
۵۷	موضوع فلسفه
۵۸	ارزش‌شناسی فلسفه
۶۰	ارزش‌های مطلق
۶۰	نظریه ذهن‌گرایی
۶۱	نظریه عین‌گرایی
۶۱	نظریه رابطه‌گرایی یا نسبیت
۶۱	نظریه عمل‌گرایی
۶۱	ارزش علمی ارزش‌شناسی فلسفه
۶۳	هدف فلسفه
۶۴	مقصد فلسفه
۶۴	مخاطب فلسفه
۶۵	نقد موضوع فلسفه
۶۵	نقد ارزش‌شناسی فلسفه

۶۵	نقد هدف فلسفه
۶۶	نقد مقصد فلسفه
۶۶	نقد مخاطب فلسفه
۶۷	نقد مکاتب
۶۷	نقد مکتب اگزیستانسیالیسم
۶۸	نقد مکتب پراگماتیسم
۶۹	نقد مکتب فلسفی هانری برگسون
۷۱	فصل چهارم: فلسفه تربیتی پراگماتیسم
۷۳	دلایل پدید آمدن و شکل گیری مکتب پراگماتیسم
۷۴	تاریخچه و پیشگامان پراگماتیسم
۷۵	ساندرس پیرس
۷۶	ویلیام جیمز
۷۶	جان دیویی
۷۷	معرفت شناسی پراگماتیسم
۸۰	تأثیر معرفت شناسی پراگماتیسم در روش آموزش
۸۲	تأثیر معرفت شناسی پراگماتیسم در برنامه های درسی
۸۵	تأثیر معرفت شناسی پراگماتیسم بر مبانی تربیتی دانش آموزان
۸۶	اصول فلسفه آموزش و پرورش پراگماتیستی
۸۷	جایگاه معلم از نظر دیویی در فلسفه پراگماتیسم
۸۸	جایگاه دانش آموز از نظر دیویی در فلسفه پراگماتیسم
۹۱	فصل پنجم: مبانی فلسفی نظریه یادگیری و آموزشی پیازده
۹۳	ژان پیازده
۹۴	مفهوم اندیشی
۹۶	مبانی نظری و فلسفی نظریه
۹۹	مراحل رشد یا تحول
۱۰۳	اهمیت مراحل رشد
۱۰۳	پیازده و آموزش و پرورش

۱۰۵	تعلقات فلسفی نظریه رشد شناختی پیژمه.....
۱۱۳	فصل ششم: فمینیسم و تأثیرات تربیتی.....
۱۱۵	فمینیسم و دست آوردهای آن.....
۱۱۷	فمینیسم در غرب، زمینه‌ها و عوامل پیدایش آن.....
۱۲۰	فمینیسم در ایران، زمینه‌ها و عوامل پیدایش آن.....
۱۲۴	الگودهی فمینیستی ماهواره‌ها به خانواده‌ها.....
۱۲۶	کاهش نقش مادر در خانواده و تربیت فرزندان.....
۱۲۷	کاهش نقش شیردهی مادران ایرانی برای فرزندان.....
۱۲۸	افزایش زنان شاغل.....
۱۳۰	افزایش مهد کودک‌ها.....
۱۳۱	تفاوت نوع نگرش غربی و امور دینی و اجتماعی.....
۱۳۱	گسترش بدحجابی.....
۱۳۲	تغییر در الگوی همسرگزینی.....
۱۳۳	کاهش نقش خانواده در انتخاب همسر برای فرزندان.....
۱۳۴	شیوع جریان خاموش «ازدواج سفید».....
۱۳۵	افزایش زندگی مجردی.....
۱۳۸	مدگرایی و عرفی شدن برخی از خانواده‌ی ایرانی.....
۱۳۸	فردگرایی در مقابل جمع گرایی.....
۱۴۰	راهکارهای مقابله با تأثیرات فمینیستی بر خانواده های ایرانی.....
۱۴۳	فصل هفتم: اظهارات پایانی.....
۱۴۵	جمع بندی و نتیجه گیری.....
۱۴۹	منابع و مأخذ.....
۱۴۹	منابع فارسی.....
۱۵۸	منابع لاتین.....

پیشگفتار

تعلیم و تربیت در فرهنگ مردم و پیشرفت آن‌ها نقش عمده‌ای دارد. بیشتر آنچه را که ما در دانش، رفتار و نگرش خود نسبت به پیرامون داریم، ساخته و پرداخته نظام تعلیم و تربیت است. تعلیم و تربیت از طریق برنامه‌های رسمی، صریح و پنهان خود، دستور کاری را برای ذهن، در رابطه با محیط اجتماعی فراهم می‌سازد. از آنجاکه کار تعلیم و تربیت ساختن انسان‌هاست در مقابل این انسان‌ها هستند که فرهنگ جامعه و ازجمله نظام تعلیم و تربیت را می‌سازد. جوامع مختلف با توجه به ضرورت‌های فرهنگی خود، برای نظام تعلیم و تربیت اهداف و خط‌مشی‌های متفاوتی را اتخاذ می‌نمایند که در امر پویا نگه‌داشتن جامعه‌ای که در آن زندگی می‌کنند، مؤثر است.

فلسفه، روش درست اندیشیدن و به خردمندان زیستن و کوشش برای شناختن هستی است. همان‌گونه که بر سر تعریف حدیث توافقی صورت نگرفته به‌طور طبیعی بر سر موضوع و متعلق اندیشه فلسفی نیز اجماعی صورت نخواهد گرفت. هر فیلسوفی از ظن خود موضوعی را مورد تأمل فلسفی قرار داده و آن بخش را در آثار خود برجسته ساخته است.

آنچه پیرامون تعریف فلسفه بیان‌شده در باب تعریف تعلیم و تربیت نیز صادق است. تعاریف متعدد و مختلف که توسط فیلسوفان و اندیشمندان حوزه تربیت مطرح‌شده خود گواه این مطلب است. مقوله تعلیم و تربیت ازجمله مباحثی است که فلسفی به درازای اندیشه فلسفی دارد. دلیل این امر نیز آشکار است زیرا انسان تنها موجودی است که نیازمند تربیت است تا به کمال انسانیت خویش برسد. تعلیم و تربیت فرایندی است که به‌واسطه آن میراث فرهنگی و معلومات بشری به انسان انتقال می‌یابد؛ به عبارت دیگر در حوزه تعلیم و تربیت سخن از فعالیت‌هایی است که به‌واسطه آن‌ها یک نسل علوم و فنون و در یک کلام میراث بشری را به نسل دیگر انتقال می‌دهد. با بررسی دو مقوله فلسفه تعلیم و تربیت مسئله پیوند فلسفه و تعلیم و تربیت مطرح می‌شود. چنانکه

پیش‌ازاین بیان شد تعلیم و تربیت خود یک مسئله فلسفی است. هنگام طرح این سؤال که «تعلیم و تربیت چیست» سؤال دیگری مطرح می‌شود و آن این است که «انسان چیست» و این خود سؤالی فلسفی است. در این میان برخی بر این اعتقادند که فیلسوف تربیتی در قالب چرایی وارد می‌شود و قلمرو چگونگی خارج از حیطه وظایف اوست بر عهده فیلسوف تعلیم و تربیت است که به سؤالاتی همچون «آدمی چیست» «تربیت چیست» «آیا می‌توانیم تربیت کنیم» «آیا باید تربیت کنیم»، «چگونه باید تربیت کنیم؟»... پاسخ دهد.

ما در نظریه تربیتی بر بنیان تفکری فلسفی استوار است. فلسفه تربیت به مطالعه هدف‌ها و فرایند و ماهیت برنامه‌ها و عمل و نتایج تعلیم و تربیت می‌پردازد. این مطالعات می‌تواند در بحث تعلیم و تربیت به‌عنوان یک موسسه اجتماعی-فرهنگی، یا در معنای وسیع‌تر، به‌عنوان یک رشد وجودی انسانی، یعنی چگونگی تغییر فهم آدمی از جهان باشد. با کمک فلسفه تعلیم و تربیت، می‌توان تربیت را در حیطه عمل و نظر هماهنگ و بامعنا ساخت. تربیت اگر چه که جان دیویی گفته است، آزمایشگاه افکار و عقاید فلسفی است و آن‌ها را مورد تجرب و سنجش قرار می‌دهد. به نظر وی، فلسفه تعلیم و تربیت یکی از بخش‌ها و مشتقات فلسفه نیست، بلکه عین آن است. فلسفه تربیت نباید به بررسی رویکردهای فلسفی کلاسیک فیلسوفان بسنده کند بلکه باید اندیشه‌های انسانی و رهایی‌بخش قدیم و جدید را به‌گونه‌ای نظام‌یافته، در یک رویداد فلسفی نو متجلی سازد. به‌بیان دیگر، فلسفه جدید تعلیم و تربیت، به‌جای اصرار ورزیدن بر وابستگی به این یا آن مکتب فلسفی سنتی، باید تأکید اساسی خود را بر آنچه ضرورت‌های اساسی زندگی کنونی است متمرکز سازد. مسائل تربیتی و رواقع همان مسائل زندگی است.

اصلاح و توسعه نظام آموزشی در هر جامعه‌ای در گرو تعیین اهداف، ترسیم چشم‌انداز و تدوین برنامه به‌گونه‌ای است که با نیازها و استعدادهای فردی همچنین ظرفیت‌ها و انتظارات اجتماعی آن جامعه متناسب باشد، معمولاً برای تبیین نیازها و استعدادها و فردی و نیز ظرفیت‌ها و انتظارات اجتماعی جهت برنامه‌ریزی برای اصلاح و توسعه نظام آموزشی، از رشته‌های گوناگون علوم تربیتی استفاده می‌شود. علوم تربیتی در این زمینه از نتایج علوم دیگر به‌خصوص روانشناسی بهره می‌گیرد و بر اساس

نیازسنجی و مطالعه رفتار به تبیین اهداف تربیتی و برنامه‌ریزی برای تدارک شرایط لازم و اقدامات اصلاحی دست می‌یابد. هر نوع تحقیق در این زمینه و تمام زمینه‌های مطالعات روان‌شناختی و علوم تربیتی، متضمن برداشتی درباره انسان است. نظریه‌های دانشمندان هرگز فارغ از نوعی تفسیر درباره انسان و جهان نمی‌باشد و علوم به‌ویژه علوم انسانی، بر بستری از نظریه‌های فلسفی رشد می‌کنند. اقدامات و برنامه‌ریزی‌های آموزشی نیز معمولاً از زیرساخت فلسفی برخوردار است. غفلت از آشکار نمودن و تصریح به مبانی فلسفی علوم تربیتی به‌خصوص مبانی انسان‌شناختی و تصویری از انسان که به‌طور ضمنی مطالعات رشته‌های علمی را جهت می‌دهد، به تدریج ابهام‌ها و تردیدهایی را درباره اعتبار آن تحقیقات پدید آورده است. فلسفه تعلیم و تربیت شاخه‌ای از معرفت است که ضمن تبیین ویژگی‌های انسان هم اطلاعات علوم تربیتی را هدایت می‌کند و هم به نظام‌های آموزشی در تدوین برنامه و تنظیم اقدامات اصلاحی کمک می‌رساند. تحقیقات در قلمرو فلسفه تربیتی به‌خودی‌خود بر نظریه‌های فلسفی تکیه دارد. فلسفه تعلیم و تربیت که متضمن مباحث فلسفی در قلمرو تعلیم و تربیت است، به مسائل و موضوعات تربیتی از منظر فلسفی می‌نگرد و بر پایه اصول فلسفی یک مکتب یا دستگاه فلسفی، آن‌ها را تبیین می‌کند. همچنین فلسفه تعلیم و تربیت بر اساس دلالت‌های تربیتی نظریه‌های فلسفی، می‌تواند برای حل مسائل تربیتی تجویزهایی ارائه نماید و برای تکمیل و توسعه نظام آموزشی، توصیه‌هایی عرضه کند.

در این کتاب تلاش نموده‌ایم به بررسی فلسفه تعلیم و تربیت بپردازیم. لازم به ذکر است که مطالعه این کتاب به همه‌ی اساتید، دانشجویان پژوهشگران و علاقمندان حوزه‌ی فرهنگ و تعلیم و تربیت، پیشنهاد می‌شود.

در پایان از خوانندگان محترم تقاضا داریم نظرات و انتقادات اصلاحی خود را در زمینه‌ی این کتاب به پست الکترونیکی gholtash578@yahoo.com ارسال نمایند.

دکتر عباس قلتاش

ابراهیم صحرانشین

نهیض صفایی

۱۳۹۶

مقدمه

فلسفه فعالیتی ذوقی و تجسمی از اندیشه، تفکر و احساس انسان و الهامی از طبیعت و زندگی انسان و جهان ماوراء است؛ همچنین فلسفه مظهر ترکیبی فکر، کلام و در یک نگاه؛ زندگی می‌باشد؛ فلسفه شاخه‌ای از علم است که بینش عمیق و اندیشه‌های حساب‌شده در راهی مسائل و موضوعات فلسفی، یعنی مسائل مربوط به خدا، جهان و انسان دارد و به بررسی و ملاحظه‌ی دقیق آن‌ها می‌پردازد.

فلسفه علم به اصرار می‌باشد؛ که آدمی را به معرفت و شناخت وجود، هدایت و راهبری می‌نماید و سپس ما را به دست‌وسوی هدفی والا سوق می‌دهد و این همان سیروسلوکی است که ما را به کمال می‌رساند تا به حقیقت دست یابیم. مثلاً در آمریکا نیز که به تازگی کشف شده بود تلاش برای بود که فلسفه‌ای را ایجاد کنند که زندگی را آسان کند از این رو فلسفه‌ی جدیدی بنام پراگماتیسم ایجاد گردید فلسفه‌ی پراگماتیسم به معنای فلسفه‌ی تجربی، عملی، آزمایشی و حسی می‌باشد؛ این فلسفه یک فلسفه کاملاً آمریکایی است که منبع و منشأ آن تصمیم‌گیری را عقل آدمی می‌داند و بر این عقیده می‌باشد که ارزش هر اندیشه در تفکری به فایده‌ی عملی آن مربوط است.

و نیز با توجه به بافت دینی و مذهبی مردم ایران اسلامی، خانواده ایرانی دارای کارکردهای مهم و از جایگاه ویژه‌ای برخوردار بوده و هست؛ اما همزمان با تحولات و تغییرات الگوهای جهانی، پیشرفت علم و صنعت، گسترش شهرنشینی و پیدایش آموزه‌های مدرنیته، به ویژه در اثر همسان سازی فرهنگی دنیای غرب فمینیستی با استفاده از عوامل مختلف از جمله رسانه‌های قدرتمند خود مانند شبکه‌های ماهواره‌ای و از سوی دیگر نبود قوانین مؤثر و کارهای فرهنگی جدی از سوی مسئولین مربوطه، خانواده ایرانی نیز به ویژه در دهه‌های اخیر دچار تحولات قابل تأملی گردیده که افکار، اخلاق و رفتار بسیاری از خانواده‌های ایرانی را تحت تأثیر خود قرار داده است.

و نیز لازم است بیان شود که رشد یا تحول در نتیجه افزایش توانایی پردازش اطلاعات رخ می‌دهد نه بر اثر تغییرات حاصل در ساختهای ذهنی و طرح‌واره‌ها. رسیدن به تصور دقیق‌تری از تفکر کودکان نیازمند دانش بیشتری در مورد راهبردها، چگونگی سرعت و خودکاری پردازش اطلاعات، تکالیف شناختی خاص و تقسیم مسائل شناختی به گام‌های کوچکتر و دقیق‌تر است؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که نظریه رشد شناختی یا شناخت شناسی تکوینی یکی از نظریه‌های مهم شناختی است؛ و رشد روانی و فکری کودکان معلول؛ رشد طبیعی و زیستی، تجربه در محیط مادی، تجربه در محیط اجتماعی و عادل است؛ و به چهار دوره تقسیم می‌شود. اصولاً فلسفه تربیتی پیازه مشابه دیویی و روسو است. برای پیازه نیز یادگیری صحیح چیزی نیست که به وسیله معلم حاصل شود، بلکه از خود کودک بر می‌خیزد. یادگیری فرایندی از اکتشاف و ابداع خود انگیزه است. این موضوع به ویژه در مورد نوزادان صادق است که از طریق کشف و دستکاری محیط به وسیله خودشان پیشرفت هوشی شگفت انگیزی را به دست می‌آورند.

فلسفه شامل همه‌ی علوم طبیعی، انسانی و معرفت‌های غیر تجربی می‌باشد؛ بر این اساس فلسفه دربرگیرنده منطق، شناخت شناسی، هستی شناسی، خداشناسی، روان شناسی نظری، زیبا شناسی، اخلاق و سیاست است. فلسفه خود علمی هستی شناسانه است که می‌کوشد شرایط زندگی را برای انسان تبدیل نماید.

در این راستا هدف اصلی کتاب حاضر تبیین کاربرد فلسفه در حوزه‌های متعدد می‌باشد؛ و از ویژگی‌های عمده کتاب حاضر این است که تلاش گردیده است مباحث در بعد مبانی فلسفی به طور منظم و دسته بندی شده، به زبان ساده و آسان به هم ارائه گردد. امید است مطالعه این کتاب به عنوان یک منبع قابل اعتماد و اعتنا برای دانشجویان علوم تربیتی، صاحب نظران آموزش و پرورش مربیان و اساتید و مشتاقان به این مباحث سودمند باشد.